

คำบาลีสันสกฤตในกวีนิพนธ์ไทยเรื่อง “ณ ฤดูหนาว” ของ สากร ชิตังกรณ์

PALI AND SANSKRIT WORDS IN THAI POEM “NA RUEDOO NOW” BY SAKORN CHITANGKORN

กิตติยา คุณารักษ์¹

เพ็ญประภา เหล่าทะนนท์²

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

Kittiya Khunarak¹

Penprapa Laotanon²

¹Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus.

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College.

Corresponding Author E-mail: Kittiya.k1807@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เรื่อง “ณ ฤดูหนาว” ประพันธ์โดย สากร ชิตังกรณ์ กวีนิพนธ์เรื่องนี้เป็นกรรวมบทกวีที่จดจรรจารึกไว้ในชีวิตทุก ๆ ฤดูกาลของผู้ประพันธ์ สุนทรียรสทางภาษาย่อยจินตนาการ ความคิด และความรู้สึกของผู้ประพันธ์มาสู่ผู้อ่านโดยแท้จริง สะท้อนให้เห็นความจริง ความงาม ความเศร้า และความสงบผ่านภาษาอันโดดเด่นอย่างมีวรรณศิลป์ เนื้อเรื่องประกอบด้วยภาคฤดูหนาว ภาคฤดูร้อน และภาคฤดูฝน จากการศึกษาพบว่ากวีนิพนธ์เรื่อง “ณ ฤดูหนาว” มีการใช้คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤต 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สังสารวัฏ กิเลส ตัณหา บาป กรรม บุญ 2) คำศัพท์เกี่ยวกับช่วงเวลาและฤดูกาล เช่น ราตรี สนธยา อดีต ปัจจุบัน อนาคต 3) คำศัพท์เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม เช่น ธรณี ธารา หิมาลัย มหาสมุทร 4) คำศัพท์เกี่ยวกับคำกริยาทั่วไป เช่น โลก โกรธ พินิจ อาพาธ ชรา มรณะ 5) คำศัพท์เกี่ยวกับนามธรรมทั่วไป เช่น ไฉน สันนิวาสน วิบโยค อุปาทาน ปรรณนา มหันต์ มหาศาล

คำสำคัญ: คำบาลีสันสกฤต; กวีนิพนธ์ไทย; ณ ฤดูหนาว; สากร ชิตังกรณ์;

ABSTRACT

The objective of the academic article was to study the Pali and Sanskrit words, appearing in the Thai poem “Na Ruedoo Now” composed by Sakorn Chitangkorn. It was a collection of poems on the poet’s seasonal life. The literary aesthetics was truly utilized to transfer the audience his imagination, ideas and feelings, reflecting reality, beauty, sorrow and calm through the outstanding artistic phrases. The poem’s plot was said of Thailand’s seasons; cold, hot and rainy. Apart from the study, the poem “Na Ruedoo Now” was written and used the

following five groups of Pali and Sanskrit words. The first was endowed with Buddhist words such as Sansaravat (Transmigration), Kiles (Defilement), Tanha (Craving), Baap (Evil), Kam (Deed or action), and Bun (Virtue or merit). The second was on the period of time and the seasons such as Ratri (Night), Sondhaya (Twilight), Adit (The past or the previous times), Patchuban (The present or the present moment), and Anakhot (The future). The third was about the nature and the environment such as Thorani (The earth, the ground or the land), Thara (The steam or the current), Himalai (Himalaya Mountains), and Mahasamut (The ocean). The fourth was said of general words such as Lop (Greed), Krot (Anger), Phinit (Consideration), Aphot (Sickness), Chara (Agedness), and Morana (Death). The fifth was related to general abstract nouns such as Maitri (Friendship or goodwill), Sannivat (Association or living together), Vipayok (Grieve), Upathan (Attachment), Pratthana (Desire), Mahant (Big or enormous), and Mahasan (Huge or tremendous).

Keywords: Pali and Sanskrit; Thai Poem; Na Ruedoo Now; Sakorn Chitangkorn;

บทนำ

พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร. เต็ม พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์ และพระมหาสาคร ภัคตินอก เป็นเจ้าของนามปากกา สาคร ชิตังกรณ การศึกษา: นักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม ๔ ประโยค ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) ฝ่ายปกครอง: พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น (ธ) เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ พระอารามหลวง งานการบริหาร: รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน งานบริการสังคม: วิทยากรประจำโครงการต่าง ๆ ของวิทยาเขตอีสาน หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน, วิทยากรบรรยายรายการวิทยุ “นานาสาระธรรม” ของวิทยาเขตอีสาน, องค์กรแสดงพระธรรมเทศนาประจำวัดป่าแสงอรุณ, อาจารย์บรรยายพิเศษ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านการศึกษาคณะสงฆ์: เป็นอาจารย์สอนบาลีประจำสำนัก ศาสนศึกษาวัดป่าแสงอรุณ จังหวัดขอนแก่น, อาจารย์สอนธรรมะ สอนกรรมฐาน นำพระนิสิตนักศึกษาออกธุดงค์ ในระหว่างเดือนเมษายนของทุกปี, หัวหน้าฝ่ายศาสนศึกษา สำนักเรียนวัดศรีจันทร์ พระอารามหลวง (พระครูสุธีจริยวัฒน์: ออนไลน์)

“ณ ฤดูหนาว” เป็นกวีนิพนธ์ที่จดจากรำไว้ในชีวิตทุก ๆ ฤดูกาล นอกจากผู้คนที่รู้จักมักคุ้นและผองเพื่อนจะมีส่วนทำให้เกิดความคิดรวมเล่มกวีนิพนธ์นี้แล้ว ความปรารถนาอีกประการหนึ่งคือต้องการจะรวบรวมบทกวีที่ผู้ประพันธ์ได้ขีดเขียนไว้อีกสักเล่มหนึ่ง อย่างน้อยก็เป็นความทรงจำของชีวิตและทำให้ผู้ประพันธ์มีความสุขที่ได้บันทึกอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ชีวิต หัวใจและโลก เพราะเมื่อวันเวลาล่วงไป สมุดบันทึกก็ยิ่งเก่าคร่ำคร่ามากขึ้น ๆ ชีวิตก็ยิ่งแก่ชราเพิ่มขึ้น ๆ บทกวีในสมุดบันทึกก็เหมือนชีวิต ถ้าไม่ได้สร้างคุณค่าจะมีประโยชน์อะไร แม้ว่ากวีนิพนธ์จะมีความหมายอยู่ในตัวเอง แต่กาลเวลาก็จะพรากกวีนิพนธ์ไปจากความทรงจำของโลก ฤดูหนาวมิใช่ฤดูกาลเดียวเท่านั้นที่ทำให้หัวใจของกวีเคี้ยวคิดคำกวีให้พรั่งพรูออกมาได้ทุก ๆ ฤดูกาลต่างก็ดลบันดาลคำกวีได้อย่างหลากหลายพันท้นไม่แพ้กัน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าฤดูหนาวคือ

ฤดูกาลแห่งการเดินทางของชีวิตและหัวใจ ที่ทำให้ทุก ๆ คนบนโลกใบนี้มีความทรงจำที่งดงาม ดังนั้นกวีนิพนธ์จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมีผู้คนที่ได้เสพสัมผัส ตี๋มรส “ณ ฤดูหนาว” ก็น่าจะมีคุณค่าได้เช่นนั้น อย่างน้อยในนามของกวีนิพนธ์ก็ไม่เคยก่อให้เกิดสงคราม มีแต่จะจดจจารจารึกความโหดร้ายของสงคราม และปรารถนาจะนำพาสันติภาพมาสู่โลกมนุษย์ (สาคร ชิตังกรณ์, 2565: คำนำ)

การใช้คำยืมจากภาษาสันสกฤตที่เป็นศัพท์สูงเป็นทางการ สร้างความเพลิดเพลิ่งกลมกล่อมกลมกลามีคำศัพท์ที่คมคายงดงาม ดังที่ บุญเหลือ ใจโมโน (2556) กล่าวว่า คำศัพท์ที่ใช้ในทางวิชาการหรืองานด้านวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งนิทานธรรมบททางพุทธศาสนา นวนิยายและบทละครที่นำมาแปลเป็นภาษาไทยก็มีอยู่มากมาย เช่น ศกุนตลา สาวิตรี อุลูปี เป็นต้น เหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ภาษาบาลีสันสกฤต เพราะให้ความหมายตรงกับศัพท์ ทั้งยังมีความสละสลวยดูเป็นวิชาการมากขึ้น ในบทกวีนิพนธ์ “ณ ฤดูหนาว” มีคำศัพท์ทั้งบาลีสันสกฤตปนแทรกอยู่มาก ผู้ประพันธ์ใช้สื่อความหมายด้านหลักธรรมทางศาสนา ผ่านบรรยากาศที่ถ่ายทอดเป็นภาษาธรรมชาติ คำบาลีสันสกฤตสะท้อนแนวคิดทางพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ทั้งในเรื่องของเวรกรรม แนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล การใช้คำศัพท์ทั้งคำนามและคำกริยาล้วนเป็นถ้อยคำสำนวนที่ไพเราะมีวรรณศิลป์ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมด้านภาษาและวรรณกรรม (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2547)

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาบาลีสันสกฤตกับภาษาไทยนั้นมีมากมาย ไม่เพียงแต่คำที่ใช้ในทางศาสนาเท่านั้น แต่ในภาษาที่มนุษย์ใช้พูดกันทุกวันก็มีคำภาษาทั้งสองนี้ใช้อยู่ไม่น้อย ทั้งชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ ตลอดจนคำที่ใช้ในวิชาการแขนงต่าง ๆ ต่างก็ใช้คำภาษาบาลีสันสกฤตเป็นส่วนใหญ่ บางคำก็เป็นคำบาลีสันสกฤตแท้ ๆ บางคำก็นำมาดัดแปลงเสียงดัดแปลงความหมาย บางคำก็ยืมของเขามาตกแต่งใหม่ให้ได้ความหมายตามที่เราต้องการ นอกจากนี้ภาษาบาลีสันสกฤตยังมีปรากฏอยู่ทั่วไปในวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งวรรณกรรมร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งการประพันธ์จะช่วยให้มีโอกาสเลือกสรรคำได้ไพเราะสละสลวย เพราะมีความงดงามทั้งทางด้านเสียงและความหมาย (กิตติยา คุณารักษ์: 2565)

การรวบรวมข้อมูลในการพินิจวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตในกวีนิพนธ์เรื่องนี้ นอกจากจะช่วยให้เข้าใจถึงลักษณะของคำศัพท์ที่ผู้ประพันธ์เลือกสรรมาใช้ในประเภทต่าง ๆ แล้วนั้น ยังช่วยให้เข้าใจในความเชื่อทางสังคมของผู้ประพันธ์อีกด้วย ผู้เขียนได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนหนึ่งที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ไทยเรื่อง “ณ ฤดูหนาว” สามารถแยกการศึกษาเป็น 5 ลักษณะ โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละประเด็น พร้อมยกตัวอย่างเนื้อหาในเรื่องบางบทมาประกอบ ดังนี้

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

คติทางศาสนาแทรกอยู่ในวรรณกรรมไทยจำนวนมาก อินเดียเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรือง จึงแพร่กระจายในบริเวณแหลมสุวรรณภูมิมาแต่อดีต โดยเฉพาะด้านศาสนา ทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ประเทศไทยได้ยอมรับเอาศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ รับเอาคติของพราหมณ์มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและปะปนอยู่ในประเพณีต่าง ๆ ภาษาที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้ง 2 ได้เข้ามาปะปนอยู่ในภาษาไทย

มากมาย ภาษาสันสกฤตเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนานิกายอจาริยวาท ส่วนภาษาบาลีเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนานิกายเถรวาท (ปรีชา ทิชนพงศ์, 2534, หน้า 9)

คำศัพท์บาลีสันสกฤตทางศาสนาในกวีนิพนธ์เรื่อง “ณ ฤตุนาว” ปรากฏ ทั้งศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ ทิพย นรก สวรรค์ บาบ กรรม บุญ บาตร สังสารวัฏ กิเลส ตัณหา ชุติงค์ วิมาน นิพพาน ธรรม ศาสนา เมตตา พุทธ มาร ฯลฯ ดังตัวอย่าง

แบกกลดสะพายบาตรประกาศสัจจ์ ย่ำข้ามสังสารวัฏสู่จุดหมาย
โน่น! ธารกิเลส ภูตันทา ล้วนทำทนาย เถอะ! ชุติงค์ตายเป็นตายไม่พรั่งพรึง

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 51)

บาตร มาจากภาษาสันสกฤต (ปาตฺร) ทางศาสนาพุทธแปลว่า ภาชนะชนิดหนึ่งสำหรับภิกษุสามเณร ใช้รับอาหารบิณฑบาต

สังสารวัฏ มาจากภาษาบาลี (สังสารวัฏฏ) ทางศาสนาพุทธแปลว่า การเวียนว่ายตายเกิด
กิเลส มาจากภาษาบาลี (กิเลส) ทางศาสนาพุทธแปลว่า เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง คือ โลก โกรธ
หลง

ตัณหา มาจากภาษาบาลี (ตณฺหา) ทางศาสนาพุทธแปลว่า ความทะยานอยาก, ความใคร่ในกาม
ชุติงค์ มาจากภาษาบาลี (ชุติงค) ทางศาสนาพุทธแปลว่า องค์ประกอบเครื่องกำจัดกิเลส, ชื่อวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของภิกษุซึ่งเป็นเครื่องกำจัดกิเลส

ตั้งวิมานแห่งพระอริยะ ยิ่งใหญ่สัปปายะมหาสถาน
มีดวงแก้วสว่างไสวจักรวาล คือพระนิพพานล้ำค่ามหารธรรม ฯ

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 55)

วิมาน มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (วิมาน) ทางศาสนาพุทธแปลว่า ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา
นิพพาน มาจากภาษาบาลี (นิพพาน) ทางศาสนาพุทธแปลว่า ความดับสนิทแห่งกิเลสและกองทุกข์
ธรรม มาจากภาษาสันสกฤต (ธรรม) ทางศาสนาพุทธแปลว่า คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง

โอม พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ เชิญเสพสุขทิพยภาวะ ณ โลกหล้า
ปกคัม “ปรัมบานัน” อันโสภะ ให้สถิต ณ โลกฯ ชั่วฟ้าดิน เทอญ ฯ

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556: 61)

พระ มาจากภาษาบาลี (วร) แปลว่าประเสริฐ, สูงสุด ในศาสนาพุทธใช้แทนชื่อเรียกภิกษุสงฆ์
พรหม มาจากภาษาสันสกฤต (พรหม) เป็นชื่อพระเป็นเจ้าของผู้สร้างโลกในศาสนาฮินดู ส่วนศาสนาพุทธ คือเทพในพรหมโลก จำพวกมีรูป เรียกรูปพรหม มี 16 ชั้น จำพวกไม่มีรูป เรียกรูปพรหม มี 4 ชั้น

วิชณุ มาจากภาษาสันสกฤต เป็นชื่อหนึ่งในตรีมูรติ พระวิชณุหรือพระนารายณ์ คือพระผู้รักษาตามความเชื่อในศาสนาฮินดู

คิวง มาจากภาษาสันสกฤต (คิวง) เป็นชื่อหนึ่งในตรีมูรติ หรือเทพเจ้าสูงสุดสามองค์ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู

ทิพย มาจากภาษาสันสกฤต (ทิวย) แปลว่าเป็นของเทวดา, ตีพิเศษอย่างเทวดา

เชื่อโรคไร้เชื้อชาติศาสนา	เชื่อโรคไร้เมตตาในทุกหน
เชื่อโรคไม่เลือกดี มีหรือจน	เชื่อโรคไม่เลือกคนไม่เลือกใคร

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 70)

ศาสนา มาจากภาษาสันสกฤต (ศาสน) แปลว่า คำสอน, ข้อบังคับ หรือลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่ออื่น ๆ

เมตตา มาจากภาษาบาลี (เมตตา) ทางศาสนาพุทธแปลว่า ความรัก ความเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข และเป็นข้อที่ 1 ในพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

อิกที่หมิ่นล้างแห่งมวลมนุษย์	จึงก่อเกิดพุทธบุตรผู้ยิ่งใหญ่
สืบธรรมพระพุทธรองค์ถือธงชัย	ขับไล่กิเลสสารไม่พรั่นพริ้ง

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 105)

พุทธ มาจากภาษาบาลี (พุทธ) แปลว่า ผู้ตรัสรู้, ผู้ตื่นแล้ว, ผู้เบิกบานแล้ว ในทางศาสนาพุทธเป็นพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญว่า พระพุทธเจ้า

มาร มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (มาร) แปลว่า ผู้ฆ่า, ผู้ทำลาย, ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงผู้กีดกันบุญกุศล มี 5 อย่าง เรียกว่า เบญจพิธมาร คือ ชันธมาร กิเลสมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร เทวบุตรมาร

บาป มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ปาป) แปลว่าความชั่ว ความมัวหมอง เช่น การกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนา

บุญ มาจากภาษาบาลี (บุญญ) แปลว่าความสุข ความดี

เธอจะเป็นหญิงสาวแห่งตำนาน	ดวงวิญญาณจะโบยบินสู่สวรรค์
ผู้ย่ำยีจะถูกลงโทษทัณฑ์	ประลัยกัลป์จะแผดไหม้ในนรกานต์
ฆาตกรฆาตกรรมอำมหิต	กฎแห่งกรรมจะแผดพิชพันเพลิงผลาญ
ฆาตกรจะทุกข์ทรมาน	เจ้าพระยาจะร้าวรานรำไค้

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 80)

กรรม มาจากภาษาสันสกฤต (กรรม) แปลว่าการ กิจ การกระทำ
 ทุกข์ มาจากภาษาบาลี (ทุกข์) แปลว่าความยากลำบาก ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความทนได้
 ยาก ความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และภาษาสันสกฤต (ทุกข์)
 สุข มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (สุข) แปลว่าเป็นสุข ความสุข ความสบายกายสบายใจ
 สวรรค์ มาจากภาษาสันสกฤต (สวรค์) แปลว่าโลกของเทวดา เมืองฟ้า แดนหรือภูมิที่เชื่อกันว่าผู้ทำ
 ความดีจะได้ไปสู่หลังจากความตาย

คำศัพท์เกี่ยวกับช่วงเวลาและฤดูกาล

ได้แก่ สายัณห์ ฤดู คิมหันต์ ราตรี ปัจจุบัน สนธยา อรุณ รัตติกาล อดีต อนาคต เวลา ยุค สมัย ๆ ดัง
 ตัวอย่าง

ลมหนาวเย็นเดือนฤดูสู้อ้อมอก ผิงไฟหนาวร้ายสะทกตกใจผวา
 ฟังดนตรีแห่งสีสนวันเวลา เก็บคุณค่าค้นความคิดชีวิตคน

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 2)

ฤดู มาจากภาษาสันสกฤต (ฤดู) แปลว่า คราว, สมัย, เวลาที่เหมาะสม, เวลาที่กำหนดสำหรับงานต่าง ๆ
 เช่น ฤดูเก็บเกี่ยว ฤดูทอดกฐิน ฤดูถือบวช เป็นส่วนของปีซึ่งแบ่งโดยถือเอาภูมิอากาศเป็นหลัก มักแบ่งออกเป็น
 3 ช่วง คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

เวลา มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (เวลา) ร่วมรากกับ (เพล) แปลว่า ช่วงระยะเวลาที่ยาวนานที่มีอยู่หรือ
 เป็นอยู่ โดยนิยามกำหนดขึ้นเป็นครุ คราว วัน เดือน ปี

เธอ-ฉัน ต่างพบพราวทุกภาคภพ ผ่านประสบสุขทุกข์ยุคสมัย
 มาเป็นเพื่อนร่วมทางอย่างจริงใจ แล้วเพื่อนก็จะไกลไปจากกัน

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 7)

ยุค มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ยุค) แปลว่า คราว, สมัย มักใช้กับคำว่าสมัย เป็นยุคสมัย นอกจากนี้
 ใช้เรียกเป็นยุคต่าง ๆ เช่น ยุคหิน ยุคโลหะ ยุคสำริด

สมัย มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (สมัย) แปลว่า เวลา คราว มักใช้เข้าคู่กับคำว่า กาล เป็นกาลสมัย
 หรือสมัยโบราณ สมัยกลาง สมัยปัจจุบัน

ทำลายอดีตปัจจุบันอนาคต ทำลายคืนวันทั้งหมดที่ห้วงหวง
 ทำลายดวงใจใคร่ทุกดวง ทำลายรักหึงปวงร่วงระทม

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 21)

อดีต มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (อดีต) แปลว่า เวลาที่ล่วงแล้ว

ปัจจุบัน มาจากภาษาบาลี (ปัจจุปปน) แปลว่า เวลาเดี๋ยวนี้ คือเวลาที่ไม่ใช่อดีต ไม่ใช่อนาคต
อนาคต มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (อนาคต) แปลว่า เวลาข้างหน้า ยังไม่มาถึง

ในดงดินดอกดินอีกหมื่นแสน ที่ร้างแค่นรอรุณแห่งรุ่งสาง
เพื่อผ่านพ้นรัตติกาลอันซัดจาง เสพรุ่งรางแห่งวีรสาดสีทอง

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 17)

อรุณ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (อรุณ) แปลว่า เวลาใกล้พระอาทิตย์จะขึ้น หรือเวลาย่ำรุ่ง
ราตรี มาจากภาษาสันสกฤต (ราตรี) แปลว่า กลางคืนหรือเวลามืดค่ำ
สนธยา มาจากภาษาสันสกฤต (สนธยา) แปลว่าเวลาโพล้เพล้พลบค่ำ
รัตติกาล มาจากภาษาบาลีสันสกฤต แปลว่า เวลากลางคืน

คำศัพท์เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม

ได้แก่ สุริโย วาโย ทินกร พนา บาดาล ธรณี ธารา พฤษชา หิมาลัย มหาสมุทร ฯ ดังตัวอย่าง

ระหว่างลำธาราและมหาสมุทร ระหว่างเหนือสุดและสุดใต้
ระหว่างดวงตาและดวงใจ ระหว่างยอดหิมาลัยและบาดาล

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 30)

ธารา มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ธารา) มีความหมายว่าสายน้ำ ลำธาร ห้วย
มหาสมุทร มาจากภาษาสันสกฤต (มหาสมุทร) แปลว่าทะเลใหญ่
หิมาลัย มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (หิม = ความหนาว, ความเยือกเย็น อาलय = สถานที่) เป็นชื่อ
เทือกเขาอยู่ทางทิศเหนือของอินเดีย ยอดเขามีหิมะปกคลุมตลอดปี
บาดาล มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (บาดาล) แปลว่าพื้นที่ใต้ระดับผิวดินลงไป

พายุแดดแผดกล้าเผาผลาญ ประหนึ่งเพลิงฟุ่กลาญลูกไหม้
ระเริงเปลวแรงประหารทฤโหด โลกกระต๋าวแต่ร่าให้ห่มพื้นธรณี

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 48)

พายุ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (วายุ) แปลว่าสภาพอากาศแปรปรวน มีลมแรง ฝนตก ฟ้าผ่าร่วม
ด้วย

ธรณี มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ธรณี) แปลว่าผืนแผ่นดิน

แผ่นดินแผ่นดินฟ้าแผ่นดินล้วนเดียวกัน กอดเกี่ยวเกลียวผืนผูกพันแน่นหนา
ทุ่งธารทางเทียวคตเคี้ยวไปมา ยอดไม้ยอดหญ้าหยัดท่ายอดดอย

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 82)

ธาร มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ธารา) มีความหมายว่าสายน้ำ ลำธาร ห้วย
 คีรี มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (คิริ) แปลว่า ภูเขา
 พนา มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (วน) แปลว่าป่า ดง
 พฤษมา มาจากภาษาสันสกฤต (วฤษ) แปลว่า ต้นไม้

คำศัพท์เกี่ยวกับคำกริยาทั่วไป

ได้แก่ โลก โกรธ ไสยา ประสิทธิ์ อธิษฐาน พินิจ อาพาธ ชรา มรณะ ฯ ดังตัวอย่าง

สงครามทำลายมนุษยชาติ สงครามก่อความพินาศทุกแห่งหน
 สงครามโลกโกรธหลงลงเล่ห์กล สงครามสร้างความปั่นป่วนอนธการ

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 18)

โลก มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (โลก) แปลว่าความอยากได้ ความไม่รู้จักพอ
 โกรธ มาจากภาษาสันสกฤต (กุโรธ) แปลว่า ความขุ่นเคืองใจ

อา ! อาพาธ ชรา และมรณะ รุมนรานทุกขณะ ณ สังขาร

สาดสุ่มใจมีดมนอนธการ หม่อมวลกิเลสมารประหารแทง

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 20)

อาพาธ มาจากภาษาบาลี (อาพาธ) แปลว่า การเจ็บไข้, การป่วย (ใช้กับภิกษุสามเณร)
 ชรา มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ชรา) แปลว่า ความชรา หรือการแก่ด้วยอายุ, การชำรุดทรุดโทรม
 มรณะ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (มรณ) แปลว่า ความตาย, การตาย
 ประหาร มาจากภาษาสันสกฤต (ปรหาร) แปลว่า ฆ่า, ทำลาย, การตี, การฟัน, การล้าง, การผลาญ

ท่ามโลกอันตระการตาดุจราชรถ พระหนุ่มยิ่งสลดสลัดหนี

มุ่งถือธุดงค์ควัตรตัดโลกีย์ เฟ่งพินิจชีวิตนี้มีอาลัย

(สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 40)

พินิจ มาจากภาษาบาลี (วินิจฉย) แปลว่าการพิจารณา ตรวจตรา ตริตรอง แผลงมาจากคำว่าวินิจ
 ตัดหรือแผลงมาจากวินิจฉัย

อาลัย มาจากภาษาบาลี (อาลย) แปลว่าความหวังใย, ความพัวพัน, ระลึกถึงด้วยความเสียดาย

คำศัพท์เกี่ยวกับนามธรรมทั่วไป

ได้แก่ มรณะ ไผตรี วาจา สังขะ เกียรติ โชค เคาระห์ โทษ โลก สันนิวาส ยศ อารมณฺ์ ปัญญา อุปสรรค
 ชีวิต วิบโยค วิชชา มิจฉา อุปาทาน ปรรณนา มหันต์ มหาศาล ฯ ดังตัวอย่าง

เคยร่วมฟังดนตรีบรรเลงชีวิต เคยหวานหวังอันน้อยนิดแม้อึดอ่อน
 เคยร่วมเรียนเขียนอ่านขานกาพย์กลอน เคยหนาวร้อนอุ่นไอน์ในทุกฤดู
 (สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 5)

ชีวิต มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ชีวิต) แปลว่า ความเป็นอยู่ ตรงข้ามกับความตาย
 กาพย์ มาจากภาษาสันสกฤต (กาวย) แปลว่า คำร้อยกรองประเภทหนึ่ง มีหลายชนิด เช่น กาพย์
 ฉบั๋ง กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ยานีกาพย์ขับไม้

ประจัญหนาววิปโยคโลกสันนิวาส รูปธาตุ นามธาตุ จะขาดสะบั้น
 ดุจแสนล้านหิมาลัยประลัยกัลป์ หนาวแช่แข็งเหม็นตื้นิรันดร์ไกล
 (สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 42)

วิปโยค มาจากภาษาบาลี (วิปโยค) แปลว่าความพลัดพราก ความจากกัน ความกระจัดกระจาย
 โลก มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (โลก) แปลว่า ฝุ่นโลก, แผ่นดิน
 สันนิวาส มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (สันนิวาส) (สนนิวาส) แปลว่า ที่พัก การอยู่ด้วยกัน อยู่ร่วมกัน
 รูป มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (รูป) แปลว่าสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยตา
 ธาตุ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ธาตุ) แปลว่าสิ่งที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่คุ้มกันเป็นร่างของสิ่ง
 ทั้งหลาย

นิรันดร์ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (นิรันดร์) แปลว่า ตลอดไปไม่เว้นว่าง

คือความโง่ คือความเขลา คือความขลาด คือทาสใต้อำนาจมีอาจอน
 คือหมายมาด คือปรารถนา คืออาหาร คือใจจะขาดรอนรอนทุกอารมณ์
 (สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 36)

ปรารถนา มาจากภาษาสันสกฤต (ปรารถนา) เป็นคำอาการนาม มีความหมายว่ามุ่งหมาย, อยากรได้,
 ต้องการ, การปรารถนา, ความปรารถนา, การวิงวอน

อาหาร มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (อาหาร) มีความหมายว่าความเอื้อเฟื้อ ความเอาใจใส่ ความห่วงใย
 อารมณ์ มาจากภาษาบาลี (อารมณ) แปลว่าสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตโดยผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

เธอทำลายความรักของฉัน อ่ามหิตมหันต์มหาศาล
 ใจเธอช่างโหดเหี้ยมสามัญ เชือดฉันร้าวรานอย่างซาเย็น
 (สาคร ชิตังกรณ์, 2556, หน้า 52)

มหันต์ มาจากภาษาบาลี (มหันต) แปลว่า ใหญ่ มาก
 สามัญ มาจากภาษาสันสกฤต (สามัญ) แปลว่า ปกติ ธรรมดา เลวทรามต่ำช้า (ภาษาปาก)
 มหาศาล มาจากภาษาสันสกฤต (มหาศาล) แปลว่าอย่างยิ่ง มากมาย

มิปรารถนาเกิดอีกแม้สักชาติ ขอวิญญานธาตุจงแผดไหม้

มหาภูตแตกละลายหมกเกล้าไฟ ทุกข์เจ็บปวดป่วยไข้จักไม่มี ฯ

(สาคร ชิตังกรณ, 2556, หน้า 23)

ชาติ มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ชาติ) แปลว่าความมีชีวิตอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย การเกิด กำเนิด มักใช้กับคำว่า ชาติเกิดหรือชาติกำเนิด

วิญญาน มาจากภาษาบาลี (วิญญาน) แปลว่าสิ่งที่เชื่อมกันว่ามีอยู่ในกายเมื่อมีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ คำลักษณะนามเรียกว่า ดวง

ภูต มาจากภาษาบาลีสันสกฤต (ภูต) แปลว่ามีแล้ว เป็นแล้ว ผี มักใช้เข้าคู่กันเป็น ภูตผี คำลักษณะนามเรียกว่า ตน

ทุกข์ มาจากภาษาบาลี (ทุกข์) เป็นคำอาการนาม แปลว่า ความทุกข์ ยากลำบาก ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

บทสรุป

จากศึกษากรวีนิพนธ์ไทยเรื่อง “ณ ฤตุนาว” ของ สาคร ชิตังกรณ จะเห็นว่าผู้ประพันธ์เป็นกวีที่เชี่ยวชาญในด้านภาษาบาลีสันสกฤตเป็นอย่างมาก การนำคำเหล่านี้มาใช้ในการประพันธ์จะช่วยให้มีโอกาสเลือกสรรคำได้ไพเราะสละสลวย เพราะมีความงดงามทั้งทางด้านเสียงและความหมาย ผู้ประพันธ์สื่อให้เห็นว่าตนยึดมั่นในความเชื่อของการนับถือพุทธศาสนา ผ่านการใช้คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตในลักษณะต่าง ๆ ทั้งคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คำศัพท์เกี่ยวกับช่วงเวลาและฤดูกาล คำศัพท์เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม คำศัพท์เกี่ยวกับคำกริยาทั่วไป และคำศัพท์เกี่ยวกับนามธรรมทั่วไป

กรวีนิพนธ์เรื่อง “ณ ฤตุนาว” เสมือนพื้นที่ผลิตซ้ำความเชื่อแบบไตรภูมิและพุทธธรรม คือการที่ผู้ประพันธ์มีปรัชญาชีวิตแบบจินตนิยมตะวันออกที่ละเอียดอ่อน แนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่ในบทกวีเสมือนเป็นอุดมการณ์สำคัญด้วยความศรัทธาในเรื่องกฎแห่งกรรม เทิดทูนวิถีชีวิตที่ประกอบด้วย ศิล สมาธิ และปัญญา เชื่อมั่นในพลาณภาพของความดี บทกวียังเป็นความทรงจำของชีวิตและทำให้ผู้ประพันธ์มีความสุขที่ได้บันทึกอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ชีวิต หัวใจและโลก ทุก ๆ คำประพันธ์ขึ้นอย่างมีศิลปะ เมื่ออ่านก็เข้าถึงอรรถรสซาบซึ้งถึงความงามในศิลปะทางภาษา ด้วยการสร้างสรรค์ความงามขึ้นผ่านตัวอักษร เสียง จังหวะ และถ้อยคำหลากหลายคำเป็นสัญลักษณ์แทนบางสิ่งอันก่อให้เกิดผู้อ่านนึกภาพได้อย่างสวยงาม ดังคำใจากกวี “สันติภาพควรมีบนผืนแผ่นดินทุกแห่งในโลกมนุษย์ สันติธรรมควรมีบนผืนแผ่นดินทุกใจของมวลมนุษย์”

องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในกรวีนิพนธ์ไทยเรื่อง “ณ ฤตุนาว” ลักษณะต่าง ๆ

2. ได้สัมผัสความงามจากภาษาของผู้ประพันธ์ ที่เป็นทั้งเหตุการณ์จริงหรืออิงความเป็นจริง สามารถเปิดโลกทัศน์และมุมมองใหม่ให้ผู้อ่านได้รับข้อคิดที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา คุณารักษ์ และคณะ. (2565). คำบาลีสันสกฤตในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนาน ผาแดง-นางไอ่”

วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. 5(3), กรกฎาคม-กันยายน.

บุญเหลือ ใจมโน. (2556). *บาลีสันสกฤตในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2547). *มองภาษา*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

ปรีชา ทิชนพงศ์. (2534). *บาลี-สันสกฤตที่เกี่ยวกับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สาคร ชิตังกรณ์. (2565). *ณ ฤดูหนาว*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

วิกิพจนานุกรม. (ม.ป.ป.). รากศัพท์จากภาษาสันสกฤต. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2566 แหล่งสืบค้น

[https://th.wiktionary.org/w/index.php? title.](https://th.wiktionary.org/w/index.php?title=)

วิกิพจนานุกรม. (ม.ป.ป.). รากศัพท์จากภาษาบาลี. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2566 แหล่งสืบค้น

[https://th.wiktionary.org/w/index.php? title.](https://th.wiktionary.org/w/index.php?title=)

พระครูสุธีจริยวัฒน์. (ม.ป.ป.). พระครูสุธีจริยวัฒน์. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2566 แหล่งสืบค้น

<http://phd.mbuisc.ac.th/vitae/Suthee.pdf>.